

Rapport 2013:82

Arkeologisk förundersökning

Ny fjärrkyla tvärs över Kungsgatan

RAÅ 153

Kungsgatan 20

Linköpings stad och kommun

Östergötlands län

Ann-Charlott Feldt

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM

AVDELNINGEN FÖR ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

Ny fjärrkyla tvärs över Kungsgatan

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning	4
Syfte	5
Metod och dokumentation	5
Undersökningsresultat	5
Källor	7
Tekniska uppgifter	8

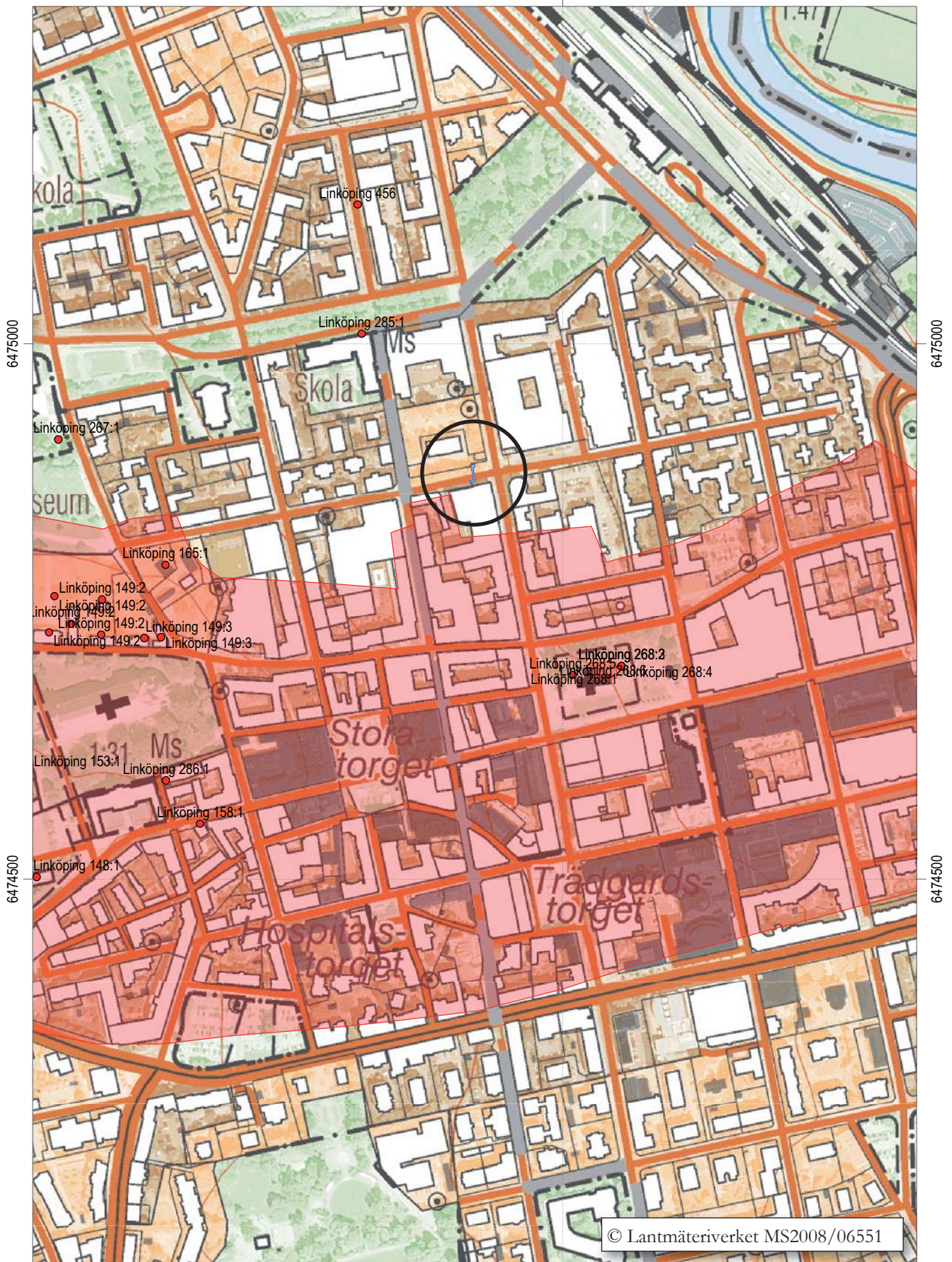
Sammanfattning

I samband med att Tekniska Verken i Linköping AB lät schakta för fjärrkyla på en ca 25 m lång sträcka, från stamledningen direkt norr om Kungsgatan och fram till Kungsgatan 20 i Linköping, utförde Östergötlands museum en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Schaktet grävdes till ca 1,4 m djup. Med undantag för fragmentariskt bevarade lager som dokumenterades redan när stamledningen lades ner vintern 2001/2002, berördes endast sentida bärlager och schaktfyllningar.

Ann-Charlott Feldt

1:e antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:5000.

Inledning

Under november 2013 utförde Östergötlands museum en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning i samband med schaktning för fjärrkyla i Linköpings stad och kommun. Övervakningen gällde schaktning från stamledningen direkt norr om Kungsgatan och fram till adressen Kungsgatan 20, på södra sidan av Kungsgatan. Undersökningsområdet är beläget i den norra utkanten av RAÄ 153, Linköpings medeltida stadslager och schaktet anslöt till den fjärrvärmeledning som lades ner längs Kungsgatan vintern 2001/2001 (Feldt 2005).

Förundersökningen utfördes i form av en schaktningsövervakning efter beslut av Länsstyrelsen Östergötland. Uppdragsgivare var Tekniska Verken i Linköping AB som även stod för de arkeologiska kostnaderna. Schaktningen omfattade ett ca 25 m långt, 0,8 - 2,5 m brett och ca 1,4 m djupt schakt. Fältarbetet utfördes av antikvarie Mats Magnusson och rapportarbete har utförts av undertecknad.

Områdesbeskrivning

Undersökningsområdet är beläget i Linköpings innerstad, i den norra utkanten av Linköpings medeltida stadsområde (RAÄ 153). 1600-talets stadsgräns löper strax söder om Kungsgatan. Gatan tillhör de nya gator som tillkom vid mitten av 1800-talet (Hök 1968). Idag sträcker den sig från Gråbrödragatan i väster nästan ända fram till Hamngatan i öster. Tidigare har gatan gått ända fram till Stångån.

År 1622 inrättades Lilla tullen i Sverige. Staket som inhägnade staden sattes upp och tullstugor eller tullportar inrättades på stadens infartsvägar. I Linköping har det funnits sju eller möjligen åtta tullar med stugor eller bommar (Bengtsson 1998). Det aktuella undersökningsområdet ligger inom Nedre Stigslyckan som ingick i stadens jordar, utanför det område som från och med 1622 kom att utgöra själva staden. Den tull som begränsat staden i anslutning till undersökningsområdet är *Gamla stångsbommen* som låg i korsningen Klostergatan - Kungsgatan. Längre norrut, norr om nuvarande Vasavägen, låg ängen *Stora Sältingen* i vars södra del det på 1639 års karta finns ett salpeterbruk markerat (Borna-Ahlkvist & Tollin 1994).

Tidigare undersökningar i området

Den nu aktuella ledningen utgick från den ledning för fjärrkyla som lades ner längs Kungsgatans norra sida vintern 2001/2002 och som då förundersöktes (Feldt 2005). Vid förundersökningen konstaterades att det berörda partiet av Kungsgatan låg i den medeltida stadens utkant och delvis berörde stadens åkrar. Direkt nordöst om korsningen Klostergatan - Kungsgatan, ca 50 m väster om undersökningsområdet, påträffades en dubbelgrav. Graven innehöll två vuxna män och kunde dateras till senare delen av 1500-talet. Skador på en av männen, samt fyndet av en blykula pekar på att det kan röra sig om soldater från Daniel Rantzaus fälttåg 1567 eller möjligen från slaget vid Stångebro 1598.

Under åren 1987 och 1989 genomfördes omfattande undersökningar i kv Brevduvan 21, 80 - 100 m sydsydväst om det nu aktuella undersökningsområdet (Feldt & Tagesson 1997). Vid undersökningarna kunde utvecklingen av två stadsgårdar följas från etableringen vid mitten av 1300-talet och fram till en omorientering av bebyggelsen omkring år 1600. Under bebyggelsen fanns ett kraftigt (upp till 0,8 m tjockt) homogent kultur- och odlingslager som avseende fyndmaterial representerade tiden 1200 - 1350 e Kr. Lagret täckte delvis en mycket välbyggd, stenlagd nivå av Klostergatans föregångare, Gamla Stångsgatan, som kunde dateras till 1200-talet. Där påträffades även en grav med ett mansskelett som kunde dateras till efterreformatorisk tid.

Under hösten 2012 undersöktes sammanlagt 863 m² på Frimurarehotellets parkering i kv Boas, ca 75 m norr om det nu aktuella undersökningsområdet. Frimurarehotellet uppfördes 1910-12. Under parkeringen framkom grunder till tre efterreformatoriska byggnader, en brunn, stenläggningar och raseringslager. Dessutom påträffades odlingslager, årderspår, och diken. Fyndmaterialet består av kritpipsfragment, yngre rödgods, fajans m m (Magnusson & Feldt 2012 arbetsmaterial).

Inom undersökningsområdet förekommer ett geologiskt fenomen i form av trattformade gropar, vilka tolkats som skredsprickor. Dessa har påträffats vid samtliga av de ovan nämnda undersökningar samt vid en undersökning i Klostergatan direkt väster om kv Boas (Feldt 2003). Vid undersökningen i Kungsgatan (Feldt 2005) framkom sådana gropar i direkt anslutning till det nu planerade schaktet.

Syfte

Syftet med den arkeologiska förundersökningen var primärt att styra markingreppet så att fast fornlämning berördes i så liten omfattning som möjligt av det planerade arbetsföretaget. Fornlämningar som framkom skulle dokumenteras avseende karaktär och omfattning samt om möjligt dateras. Målet var att resultatet skulle kunna kopplas till tidigare undersökningar och därigenom ge en utökad och fördjupad kunskap om det aktuella området.

I samband med förundersökningen skulle om möjligt nedanstående frågeställningar särskilt beaktas:

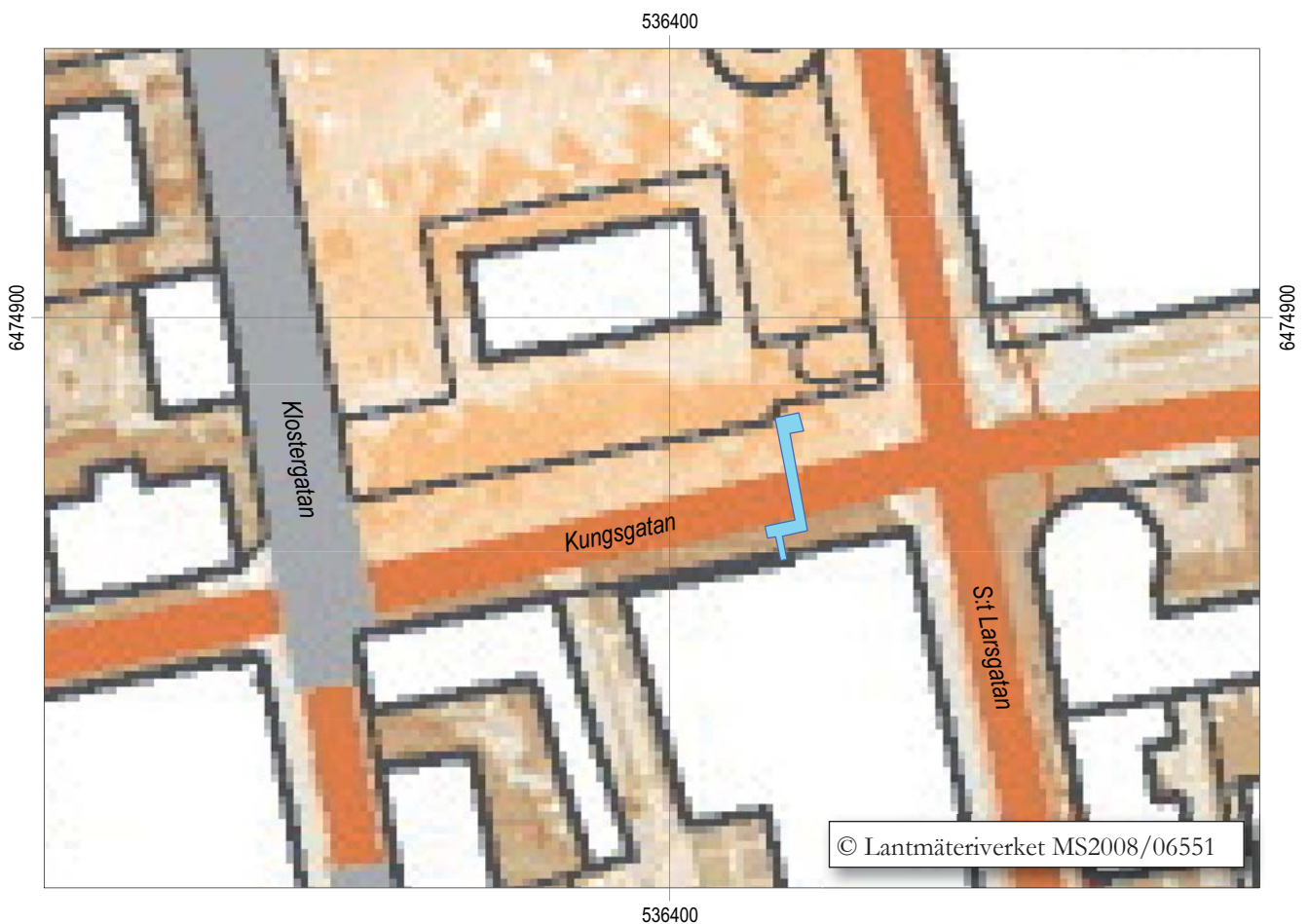
- Går det att avgöra huruvida det finns bebyggelse i området under medeltid?
- Om spår efter bebyggelse påträffas går det att fastställa dennas funktion och datering?
- Finns det ytterligare profana gravar i området?

Metod och dokumentation

Förundersökningen genomfördes i form av en schaktövervakning, vilken utfördes i samband med det planerade arbetet. Schaktet dokumenterades genom digital fotografering och manuell inmätning. Inga föremål togs tillvara.

Undersökningsresultat

Inledningsvis schaktades stamledningen fram och frilades på en ca 3 m lång sträcka. Stamledningen på den aktuella platsen grävdes ner vintern 2001/2002 direkt norr om Kungsgatan. Därefter schaktades tvärs över gatan fram till Kungsgatan 20. Schaktet grävdes till 1,4 m djup. Det visade sig att sträckningen tvärs över Kungsgatan var störd av diverse ledningsschakt samt frischakt för byggnaden på Kungsgatan 20. Med undantag för fragmentariskt bevarade lager som dokumenterades när stamledningen lades ner vintern 2001/2002, berördes endast sentida bärlager och schaktfyllningar.

Figur 3. Schaktsträckningen. Skala 1:1000.

Figur 4. Schaktningen sedd från norr mot Kungsgatan 20. Foto Mats Magnusson, Östergötlands museum.

Figur 5. Stamledningen för fjärrkyla som lades ner vintern 2001/2002 framschaktad i oktober 2013. I schaktets norra vägg finns bevarade kultur-/odlingslager och i bakgrunden syns Gamla Tingshuset/Ljungstedtska friskolan som uppfördes vid mitten av 1800-talet. Foto Mats Magnusson, Östergötlands museum.

Källor

- Bengtsson, R. 1998. *Vid stadens hank och stör. Tullstugor, portar och bommar i svenska städer 1622-1810*. Västerås.
- Borna-Ahlkvist, H. & Tollin, C. 1994. *Kring Stång*. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar. Skrifter nr 7, Stockholm
- Feldt A-C. 2003. *Sprickor under Klostergatan*. Arkeologisk förundersökning. Mellan Frimurarehotellet och Kungsgatan längs, kv Boas. RAÄ 153, Linköpings stad och kommun. Rapport 88:2003, Östergötlands länsmuseum.
- Feldt A-C. 2005. *Föll de på sin post? Två män i en grav utanför Kungsgatans postkontor*. Arkeologisk förundersökning. RAÄ 153. Kungsgatan och Platensgatan, Linköpings stad och kommun. Rapport 2005:64, Östergötlands länsmuseum.
- Feldt A-C & Tagesson G. 1997. *Två gårdar i biskopens stad*. Linköping.
- Hök I. 1968. *Gatunamn i Linköping*. Linköping.
- Magnusson M & Feldt A-C. 2012. Särskild arkeologisk undersökning. Kv Boas, Linköping. Arbetsmaterial och fältdokumentation. Östergötlands museum.

Tekniska uppgifter

Fastighet	Klostergatan 20
Stad och kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämning	RAÄ 153
Ekonomiska kartans blad	8F 5h Linköping
Fastighetskartan blad	64F7dSO
Koordinater (N/E)	6474878/536416 (mittpunkt)
Koordinatsystem	SWEREF 99TM
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens beslut	2013-10-14
Länsstyrelsens dnr	431-9455-13
Länsstyrelsens handläggare	Magnus Reuterdahl
Östergötlands museums dnr	343/13
Östergötlands museums konto	531515
Uppdragsgivare	Tekniska Verken i Linköping AB
Kostnadsansvarig	Tekniska Verken i Linköping AB
Fältarbetsledare	Mats Magnusson
Personal	-
Rapportarbete	Ann-Charlott Feldt
Fältarbete	2013-11-11 -- 13
Totalt undersöktes	ca 25 löpmeter
Foto	Digitala bilder
Fynd	-
Analys	-
Grafik	Ann-Charlott Feldt
Renritning	-
Grafisk form	Lasse Norr
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273	Rapport 2013:82 © Östergötlands museum

I samband med schaktning för fjärrkyla tvärs över Kungsgatan och fram till Kungsgatan 20 i Linköping utförde Östergötlands museum i november 2013 en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Med undantag för fragmentariskt bevarade lager som dokumenterades redan när stamledningen lades ner vintern 2001/2002, berördes endast sentida bärlager och schaktfyllningar.